

ODHOD JLA IZ SLOVENIJE

WITHDRAWAL OF THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY FROM SLOVENIA

ROK FILIPČIČ

Rok Filipčič je višji kustos v Vojaškem muzeju Slovenske vojske in skrbnik zbirke mornariške opreme ter hladnega orožja. Raziskovalno se ukvarja s problematiko vojne 1991 na Slovenskem.

Ključne besede

Obrambna vojna 1991, Teritorialna obramba, Jugoslovanska ljudska armada, pogajanja, odhod Jugoslovanske ljudske armade

Povzetek

Po končanih vojaških spopadih med Teritorialno obrambo in Jugoslovansko ljudsko armado v začetku julija 1991 in sprejeti Brionski deklaraciji je Predsedstvo SFRJ sprejelo sklep o umiku enot JLA z ozemlja Republike Slovenije. Sklep, ki ni predvideval načina umika enot JLA, naj bi se izvršil v treh mesecih.

Jugoslovanska ljudska armada je imela številne težave pri izvedbi sklepa Predsedstva SFRJ, tudi zato, ker so na ozemlju Hrvaške že potekali oboroženi spopadi in je bil zato cestni in železniški promet po hrvaškem ozemlju otežen.

Umik zadnjih pripadnikov Jugoslovanske armade se je začel v drugi polovici oktobra 1991, in sicer prek Luke Koper. V dneh pred 25. oktobrom se je več sto pripadnikov JLA skupaj s svojo opremo in osebno oborožitvijo vkrcalo na vojaške in civilne ladje ter odplulo iz slovenskih teritorialnih vod. Zadnja ladja je slovenske teritorialne vode zapustila v noči s 25. na 26. oktober, a ker so se pripadniki JLA na ladjo, ki je plula pod tujo zastavo, vkrcali že pred polnočjo, se po pomorskem pravu šteje, da so 25. oktobra zapustili ozemlje Republike Slovenije. S tem dejanjem je Republika Slovenija postala popolnoma suverena država.

Abstract

With the ending of military conflicts between the Territorial Defence Forces and the Yugoslav People's Army (YPA) in the beginning of July 1991 and with the adoption of the Brioni Agreement, the SFRY Presidency reached a decision on the withdrawal of the YPA units from the Republic of Slovenia. The decision, which did not contain the provisions regarding the method of YPA units' withdrawal, was expected to be implemented in three months' time.

The YPA faced numerous difficulties in the implementation of the decision reached by the SFRY Presidency, one reason also being the armed conflicts in the territory of Croatia which hindered the road and railway traffic on the territory of Croatia.

The withdrawal of the last members of the YPA began in the second half of October 1991 via Port of Koper. In the days before 25 October, several hundred members of the YPA, having taken their equipment and personal armament, embarked military and civil ships and departed from the Slovenian territorial waters, whereby the last ship left in the night from 25 to 26 October 1991. However, since the members of the YPA boarded the ship under a foreign flag already before midnight, it is considered that, according to maritime law, they left the territory of the Republic of Slovenia on 25 October. With this act, the Republic of Slovenia became a fully sovereign state.

Key words

Defence War in 1991, Territorial Defence Forces, Yugoslav People's Army, negotiations, withdrawal of the Yugoslav People's Army

Demokratski procesi v Sloveniji, ki so se začeli v drugi polovici 80. let 20. stoletja, so svoj vrh dosegli 25. junija 1991 s sprejetjem Deklaracije o neodvisnosti Slovenije in Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije v slovenski skupščini.

Omenjenim procesom so najbolj nasprotovali v vrhu jugoslovanskih oboroženih sil, v okviru katerih so spadale Jugoslovanska ljudska armada (JLA) kot zvezna vojska ter Teritorialne obrambe (TO) posameznih jugoslovanskih republik. Istega dne, kot sta bila sprejeta osamosvojitvena dokumenta v slovenski skupščini, je jugoslovanski Zvezni izvršni svet sprejel odločitev o neposrednem zavarovanju izvajanja zveznih predpisov o prehodu državne meje na ozemlju Republike Slovenije. V odluku je bilo zapisano, da bo Zvezni sekretariat za notranje zadeve neposredno prevzel kontrolo prehodov čez državno mejo, pri tem pa naj bi se angažirale tudi enote JLA (Kolšek, 2001, str. 320). S tem aktom sta JLA in zvezna policija dobili proste roke za oboroženo intervencijo na ozemlju Republike Slovenije.

26. junija, v času, ko so povsod po Sloveniji potekale proslave ob nastanku nove države, so iz nekaterih primorskih vojašnic že odšle posamezne enote JLA proti mejnim prehodom z Italijo in med premikom teh enot so padli tudi že prvi strelji. Pripadnikom JLA so nasproti stali pripadniki slovenske TO, milice, Civilne zaščite in nekaterih drugih civilnih struktur. 27. junija so se nasprotovanja med stranema zaostri in stopnjevali so se prvi resnejši spopadi, ki so povzročili tudi prve žrtve. Spopadi (več o spopadih v Kladnik (et al.), 2011), ki so terjali nekaj deset žrtev tako na zvezni kot slovenski strani in med civilisti, so se prenehali 4. julija, ko so se enote JLA začele umikati v svoje matične vojašnice v Sloveniji in sosednji Hrvaški (Repe, 2002, str. 306).

Sledila so pogajanja na Brionih, kjer so ob prisotnosti predstavnikov Evropske skupnosti predstavniki obeh v vojno vpletenih strani sprejeli t. i. Brionsko deklaracijo. 5. člen prvega aneksa deklaracije je med drugim predvideval brezpogojni umik enot JLA v vojašnice (Brionska deklaracija, <http://www.slovenija2001.gov.si>). V slovenskem vodstvu je bil sprejet dogovor, da bodo pri tem dosledno vztrajali, hkrati pa so si člen razlagali tako, da morajo enote v vojašnicah tudi ostati, ne da bi hodile na bojna usposabljanja (Janša, 2013, str. 331). Vojašnice so dobile nazaj potrebno infrastrukturo, blokade so bile umaknjene iz njihove neposredne bližine. Pobegi iz enot JLA so se še naprej nadaljevali in armadi kljub goljufanju s helikopterji z oznakami Rdečega križa ni uspelo prepeljati v Slovenijo zadostnega števila vojakov, ki bi nadomestili prebegle. 13. julija 1991 je Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo posredoval slovenskemu vodstvu dopis, s katerim je od Slovenije zahteval, da ponovno začne pošiljati nabornike v vrste JLA (Janša, 2013, str. 332). Odgovor je bil negativen in vodstvo JLA se je počasi začelo zavedati slabega položaja svojih enot v Sloveniji ter razmišljati o njihovem umiku v preostale dele Jugoslavije.

Janez Drnovšek je že med pogajanja na Brionih preveril pri Borisavu Joviću, tedanjemu predstavniku Srbije v zveznem predsedstvu, kakšno bi bilo stališče Srbije glede morebitnega umika JLA iz Slovenije. Slednji tega ni kategorično zavrnil, še več, ideja mu je bila blizu in je dejal, da bo poskušal pridobiti potrebno število članov predsedstva za izglasovanje takšnega sklepa (Drnovšek, 1996, str. 252).

10. julija 1991 je slovenska skupščina potrdila z veliko večino Brionsko deklaracijo. Poleg tega je sprejela tudi sklep, naj se jugoslovanskim republikam in federaciji predlaga umik JLA iz Slovenije (Drnovšek, 1996, str. 256–257). V želji, da se krizne razmere rešijo mirno, je dva dni pozneje Brionsko deklaracijo potrdilo tudi Predsedstvo SFRJ. Istega dne je Predsedstvo SFRJ sprejelo odlok, ki je v svojem 3. členu govoril, da je najpozneje do 16. julija treba vzpostaviti na mejah Jugoslavije režim, ki je veljal pred 25. junijem (Kolšek, 2001,

str. 260). Sprejetje tega odloka bi pomenilo, da je Slovenija še vedno jugoslovanska republika. Takšne sklepe je od predsedstva izsililo poveljstvo JLA, ki je od predsedstva kot vrhovnega poveljnika zahtevalo, da zagotovi normalne pogoje za obstanek armade v Sloveniji. 17. julija je Borisav Jović v pogovoru z Janezom Drnovškom dejal, da je potekel rok, ki ga je Predsedstvo SFRJ postavilo Sloveniji. Pred JLA sta bili dve različici razrešitve problema, napad ali umik iz Slovenije (Drnovšek, 1996, str. 258). Predsedstvo je na svoji seji 18. julija 1991 na podlagi želje, da se omogoči normalno življenje in delo pripadnikom JLA, ki so nameščeni v Slovenji, sprejelo odlok o umiku poveljstev, enot in ustanov JLA, ki so bili nameščeni na ozemlju Slovenije. Da bi se zadovoljili tudi tisti, ki so še upali na ohranitev celovitosti Jugoslavije, je sklep govoril o začasnem ukrepu, ki bi veljal do definitivnega dogovora glede prihodnosti Jugoslavije. V sklepu je bilo določeno, da naj bi do umika enot JLA prišlo v treh mesecih, tj. do 18. oktobra 1991 (Sklep predsedstva SFRJ, 1991, str. 3. Kristan, 2013, str. 88–89). Omenjenemu sklepu je ostro nasprotoval hrvaški predstavnik v predsedstvu Stipe Mesić, sprva sta bila proti tudi makedonski predstavnik Vasil Tupurkovski in predstavnik Bosne in Hercegovine Bogić Bogičević. Na glasovanju je Tupurkovski prispeval glas za odhod JLA iz Slovenije, Bogičević pa se je vzdržal. Edini, ki je glasoval proti, je bil Mesić, ki je slutil, kakšna usoda čaka Hrvaško, če se enote JLA umaknejo na njeno ozemlje (Mesić, 1994, str. 105–116. Jović, 1996, str. 358; Drnovšek, 1996, str. 260). Odlok Predsedstva SFRJ je marsikaterega pripadnika JLA presenetil. Sekretar za ljudsko obrambo Kadrijević je 19. julija glede tega izjavil, da je umik pripadnikov JLA iz Slovenije posledica procesov, ki potekajo v Jugoslaviji ter da JLA nikakor ne želi vplivati na opredelitev Slovencev glede lastne prihodnosti (Marijan, 2008, str. 215).

Odlok še ni določal načina umika enot JLA, se je pa v besedilu sklepa pojavila nejasnost, ki je bila morda nehotena ali pa tudi ne. Odlok je namreč predvideval začasno premestitev pripadnikov 31. in 14. korpusa JLA iz ozemlja Republike Slovenije (Kolšek, 2001, str. 336), na njenem ozemlju pa je bil nameščen tudi del 13. korpusa, enote vojnega letalstva in protizračne obrambe, ki so bile podrejene 5. korpusu vojnega letalstva in protizračne obrambe, in enote, ki so bile podrejene neposredno 5. armadnemu področju. Sklep Predsedstva SFRJ so negativno sprejeli v vrhu hrvaške politike. Takratni predsednik hrvaške vlade Josip Manolić je v saboru izrazil mnenje, da je sprejeti sklep v nasprotju z Brionsko deklaracijo, katere peti člen je govoril o umiku vojske v vojašnice in ne o umiku vojske iz Slovenije (Potočnik, 1991, str. 3). Ukaz za premestitev enot JLA je bil podpisan 25. julija. V njem je bilo zapisano, da se 31. korpus skupaj z deli 5. korpusa vojaškega letalstva in protizračne obrambe ter ustanovami Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo premesti v Srbijo na področje Šabac–Valjevo–Gornji Milanovac–Zemun, 14. korpus z deli vojaškega letalstva in protizračne obrambe pa na področje Prijedor–Derventa–Zenica. Po odhodu iz Slovenije naj bi korpusi prišli pod poveljstvo Komande 1. vojne oblasti. Premeščanje enot naj bi se začelo 27. julija in končalo 18. oktobra (Marijan, 2008, str. 215).

Zadnji akt vojne je tako predstavljal umik JLA z ozemlja Republike Slovenije. Prva skupina, ki je imela nalogo pogajati se z JLA, je nastalo spontano, in sicer na predlog Predsedstva Republike Slovenije ter takratnih republiških sekretarjev za notranje zadeve in ljudsko obrambo. Skupino so sestavljali Dušan Plut, Miran Bogataj in Boris Žnidarič, ki so se 3. julija 1991 udeležili pogajanj na zagrebškem letališču in izpogajali prekinitev obstreljevanja, ne pa še premirja (Žnidarič, 2016). Ob podpisu Brionske deklaracije je prišlo do ustanovitve formalne komisije, ki je dobila uraden status in pooblastilo, da se z JLA pogaja o vseh

¹ Ivan Kristan v delu *Osamosvajanje Slovenije, Pogled iz Ljubljane in Beograda* na strani 88 piše, da je bila odločitev, da se JLA umakne iz Slovenije, dejansko sprejeta že 15. julija 1991. 15. julij omenja tudi Borisav Jović v delu *Zadnji dnevi SFRJ* na strani 358.

podrobnostih njenega umika iz Slovenije in o vrnitvi vojaške opreme eni in drugi strani. Člani pogajalske skupine so bili poleg vodje, namestnika sekretarja za ljudsko obrambo Mirana Bogataja, še Bogo Brvar, Dominik Grmek, Stane Praprotnik, Pavle Svete, Peter Zupan in Boris Žnidarič in so izhajali iz razširjene Koordinacijske skupine, ki je koordinirala delo civilnih struktur, Teritorialne obrambe in slovenske milice v času osamosvajanja Slovenije (Ob obletnici, 2005, str. 7, Žnidarič, 2016).

Vodja pogajalcev na zvezni strani je bil generalpodpolkovnik Andrija Rašeta, sestava skupine pa se je občasno spreminjala. Pogajanja so potekala izmenično, tako v Sloveniji kot v Zagrebu in Beogradu. Razgovorov so se udeleževali tudi predstavniki Evropske skupnosti.

Stališče slovenske komisije je bilo, da mora umik zajeti vse kopenske sile JLA na ozemlju Slovenije ter vse sile jugoslovanskega vojnega letalstva in protizračne obrambe, razen dela, ki je bil nujen za enotnost nadzora nad zračnim prostorom. Nasprotna pogajalska stran pa je zahtevala tudi predhodno vračanje materialnih in drugih sredstev, ki so bila tedaj pod nadzorom slovenske Teritorialne obrambe (Pogajanja o umiku, 1991, str. 16, Žnidarič, 2016). Slovenski pogajalci so imeli svoje izhodišče glede vračanja orožja in vojaške opreme v 9. členu Ustavnega zakona za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ki v svojem prvem odstavku govori, da »Republika Slovenija prevzame v upravljanje vse premično in nepremično premoženje, s katerim so na ozemlju Republike Slovenije do uveljavitve tega zakona upravljali zvezni organi ter poveljstva, enote in zavodi Jugoslovanske ljudske armade« (Ustavni zakon, <http://www.pirsrs.si>). Med vojno zaplenjenega orožja in opreme slovenska stran ni vračala. Vrnitev je bila mogoča samo ob vrnitvi opreme, ki jo je JLA spomladi leta 1990 odvezla Teritorialni obrambi. Kar pa je JLA imela v posesti, je lahko umaknila z ozemlja Slovenije (Bric, 1996, str. 5).

Tema na pogajanjih med slovensko in zvezno komisijo je bil tudi odhod slovenskih vojaških obveznikov iz JLA. Po zagotovilih predstavnikov armade naj bi to potekalo v treh do štirih skupinah. Prva skupina naj bi bila odpuščena do 31. julija, zadnja pa med 10. in 15. avgustom. Dogovor ni veljal za posameznike, ki so podpisali izjavo, da želijo vojaški rok v celoti odslužiti v JLA (Obveznike bodo izpustili, 1991, str. 2).

Prve ocene iz vrst JLA so govorile, da bo za umik enot potrebnih več kot 45 dni. Za kako obsežen projekt je šlo, priča podatek, da je bilo za preselitev ljubljanskega korpusa potrebnih 90 vlakov s 25 vagoni in približno 1400 vozili. Če bi preselitev korpusnih enot potekala hkrati, bi bila kolona dolga približno 260 kilometrov (Marijan, 2008, str. 216).

Umik enot JLA je bil v polnem teku že konec julija. Tako so se 29. julija iz vrhniške vojašnice umaknili deli tankovske brigade. Približno 29 oklepnih vozil in 25 tovornjakov se je ob spremstvu vojaške policije odpeljalo po tankovski poti do železniškega nakladališča v Logatcu (Matoz, Šajn, 1991, str. 3). Enote JLA so zapuščale svoje vojašnice in stražnice tudi v drugih delih Slovenije.

Težave pri umiku enot JLA iz Slovenije so bile tudi zaradi vojnih razmer in vse bolj silovitih spopadov na Hrvaškem. Hrvaška je prepovedala premike vojaških konvojev z orožjem in opremo čez njeno ozemlje, zato je precej vojaške opreme JLA obtičalo na slovenskih železniških postajah. Tako so na železniških postajah na Rakeku, v Prestranku, Pivki in Postojni čakale štiri vlakovne kompozicije s 300 vagoni, natovorjenimi z orožjem in opremo, ki jih JLA ni uspelo umakniti z ozemlja Slovenije. (Bo armada držala besedo, 1991, str. 2). Zaradi nezmožnosti uporabe hrvaških prometnih komunikacij je JLA načrtovala umik zadnjega dela svojih enot iz Slovenije čez Italijo oziroma tržaško pristanišče v luko Bar. Italija je na to zamisel sprva pristala. Priprave na odhod naj bi se začele že 7. oktobra. Slovenska stran je imela na voljo dve možnosti, da predlog

sprejme ali ga zavrne. Po preučitvi vseh možnih scenarijev se je slovenska stran odločila, da bo zagovarjala idejo, da se enote JLA umaknejo čez koprsko pristanišče v dogovorjenem roku. Odločeno je bilo tudi, da se s pripadniki JLA, ki bi na ozemlju Slovenije ostali tudi po 18. oktobru, ravna skladno s postopki, ki so bili v zakonih predvideni za ravnanje s pripadniki oboroženih sil tujih držav. Zaradi pritiska javnosti je tudi Italija svojo odločitev pozneje spremenila (Janša, 2013, str. 335–338).

Z bližajočim se 18. oktobrom se je zaključevalo tudi dogovarjanje o dokončnem umiku JLA iz Slovenije. 13. oktobra sta se v Ljubljani sestali delegacija Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, ki jo je vodil admiral Ljubivoje Jokić, in slovenska pogajalska skupina. Zvezna delegacija je vztrajala na zahtevi, da se vse preostale enote iz ozemlja Slovenije umaknejo skupaj z borbena tehnika. Slovenska stran je zagovarjala tezo, da borbena tehnika ostane v Sloveniji do priprave delitvene bilance (Dogovarjanje, 1991, str. 1).

Vse bolj je postajalo tudi jasno, da se JLA do dogovorjenega datuma ne bo umaknila z ozemlja Slovenije. Vzroki so bili predvsem zavlačevanje JLA in organizacijske težave. 15. oktobra sta se sestali slovenska delegacija in delegacija Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Glede umika pripadnikov JLA iz Slovenije je bil podan predlog, da bi se pripadniki JLA iz Slovenije umaknili skupaj z osebnim orožjem in opremo prek koprskega pristanišča (Burnik, 1991, str. 2). Nekaj nejasnosti je bilo še glede števila motornih vozil, ki bi spremljala odhod pripadnikov JLA, roka za dokončen umik ter v katerih vojašnicah bi se zbirala preostala tehnika JLA. 17. oktobra je armadna stran sprejela nekatere nove predloge tudi o teh vprašanjih, tako da ovir za umik pripadnikov JLA ni bilo več (Pečauer (et al.), 1991, str. 3.). Dokončen dogovor o odhodu pripadnikov JLA² iz Slovenije je bil sklenjen 18. oktobra. Predvideval je umik JLA prek Luke Koper. Med drugim je bilo zapisano, da se pripadniki JLA lahko umaknejo le z osebno oborožitvijo in opremo, in sicer v treh skupinah. Prva skupina naj bi imela najmanj 50 odstotkov pripadnikov JLA, ki so bili na ozemlju Slovenije. Določeno je bilo, da bi se ta skupina umaknila najpozneje dva dni po podpisu dogovora oziroma do 21. oktobra do 7. ure. Po dogovoru naj bi se preostali skupini umaknili najpozneje do 25. oktobra (Janša, 2013, priloga; Kuntarič, 2003, str. 20).

Operativno akcijo dokončnega odhoda pripadnikov JLA iz Slovenije je vodila posebna skupina, operativno poveljstvo, kateremu je načeloval Boris Žnidarič, takratni namestnik poveljnika slovenske milice in pomočnik republiškega sekretarja za notranje zadeve. Ukaz za oblikovanje operativne skupine sta pripravila Žnidarič in polkovnik Kuzma, podpisali pa so ga republiški sekretar za notranje zadeve Bavčar, republiški sekretar za ljudsko obrambo Janša ter načelnik Republiškega štaba TO Janez Slapar (Žnidarič, 2016). Operativno poveljstvo je imelo svoj štab v upravnih prostorih Luke Koper. V operativni akciji je sodelovalo 152³ ljudi, ki so bili pripadniki izolskega Območnega štaba TO, 30. razvojne skupine⁴, posebne enote milice iz Kopra, specialne enote Sekretariata za notranje zadeve, kriminalistične službe takratne UNZ Koper, Varnostno informativne službe in varnostne službe Luke Koper (Kuntarič, 2003, str. 20). Sodelovali so tudi pripadniki prometne milice, ki so spremljali in skrbeli za primerno zavarovanje pripadnikov JLA na poti od njihove izhodiščne vojašnice do koprskega pristanišča. Spremljanje je potekalo štafetno, po območjih posameznih uprav za notranje zadeve (Maras, 2016).

2 Anton Vereš se spominja, da so pripadniki JLA, ki so se med vojno s svojimi dejanji kompromitirali, Slovenijo zapustili že pred tem in jih v koprskem pristanišču ni bilo.

3 Seznam prejemnikov spominskega znaka Luka Koper se konča s številko 289.

4 V javnosti je enota bolj znana kot brigada Moris, a se je ta preimenovala po obravnavanem obdobju.

Odhod pripadnikov JLA se je začel 21. oktobra, ko so se vkrcali na šolsko ladjo Galeb⁵. Scenarij odhoda je bil za vse enote JLA enak. Vsak transport proti Luki Koper je moral biti najavljen in pridobiti dovoljenje najmanj šest ur pred odhodom pri Republiškem centru za obveščanje. Prav tako so se morala najaviti Luški kapetaniji Koper najmanj šest ur pred vstopom v slovenske teritorialne vode plovila, s katerimi je potekal umik pripadnikov JLA. Po prihodu posamezne enote v koprsko pristanišče je vodja operativnega poveljstva Žnidarič z vsakim poveljnikom enote opravil razgovor, v katerem ga je seznanil o pravilih, ki jih morajo pripadniki JLA upoštevati (Žnidarič, 2016; Janša, 2013, priloga). Šolska ladja Galeb je v slovenske ozemelske vode priplula okoli šeste ure zjutraj. Nanjo se je vkrcalo 1130 pripadnikov JLA (Šuligoj, Pečauer, 1991, str. 1).

Naloga pripadnikov TO, katerih delo je koordiniral podpolkovnik Vereš, je bila usmerjena predvsem v pregled opreme in oborožitve, ki so jo nameravali pripadniki JLA vzeti s seboj. Ti so Slovenijo lahko zapustili le z osebno opremo in oborožitvijo. Pri tem so se nekatere manjše nedoslednosti JLA dopuščale. »No, pri osebni oborožitvi nismo bili ravno dosledni, nismo zapletali na kraju samem, kjer so nekateri imeli po dve avtomatski puški ali avtomatsko puško pa kakšno protiolepnostno sredstvo in tako naprej, kar ni več samo osebna oborožitev. Ampak, zato da nismo zapletali in, bi rekel, ovirali tega procesa čimprejšnjega odhoda, smo včasih tudi zamižali na eno oko.« (Žnidarič, 2016). Večje nedoslednosti glede opreme in oborožitve pa so pripadniki TO sankcionirali. Če je bila na vozilih prepovedana oprema ali oborožitev, so tako vozilo zaustavili in mu prepovedali vkrcanje na ladjo. Pri tem je prišlo tudi do napetosti, ki pa niso prerasle v resnejši incident (Vereš, 2016). Pripadniki 30. razvojne skupine so opravljali nalogo zavarovanja prostora, pri čemer so se izvajali pregledi pripadnikov JLA in njihovo vkrcavanje na ladje, ter varovanje oseb, ki so izvajale preglede. Za to nalogo je bila oblikovana posebna skupina, katere pripadniki so bili nabrani iz različnih enot 30. razvojne skupine. Pripadnikov posebne skupine je bilo 25, vodil jo je Ladislav Troha. Večina pripadnikov posebne skupine je bilo rezervistov, ki so bili kandidati za zaposlitev v Teritorialni obrambi. Posebna skupina 30. razvojne skupine je bila oborožena s tremi bojnimi oklepnimi vozili. Njeni pripadniki so bili nastanjeni na Debelem rtiču, od koder so odhajali na nalogo v koprsko pristanišče (Jarni, 2016; Kuntarič, 1999, str. 6).

Galeb je koprsko pristanišče zapustil nekaj minut pred poldnevom. Tega dne je prišlo tudi do resnejšega incidenta, ko je v slovenske ozemelske vode skupaj s šolsko ladjo Galeb vplula vojaška ladja Jugoslovanske vojne mornarice Koper. Boris Žnidarič je takoj zahteval umik ladje. Sprva se je umaknila nekaj milj stran od pristanišča, ob 11. uri in 18 minut pa je zapustila slovenske ozemelske vode. V času, ko je bila ladja v slovenskih ozemelskih vodah, so pripadniki milice ustavili vse konvoje, ki so bili na poti v koprsko pristanišče. Nadaljevanje poti so pripadnikom JLA dovolili šele po umiku ladje Koper (Šuligoj, Pečauer, 1991, str. 1).

22. oktobra je pet minut čez enajsto s trajektom Sveti Štefan⁶ podjetja Barska plovitva zapustilo Slovenijo

5 Šolska ladja Galeb je bila kot tovorna ladja splavljena leta 1938 pod imenom RAMB III. Po vstopu Italije v drugo sv. vojno je bila predelana v pomožno vojaško ladjo. 30. maja 1941 je bila potopljena v Bengaziju, a jo je italijanska mornarica dvignila in popravila v tržaški ladjedelnici. 9. novembra 1943 je ladjo zasegla nemška vojska in jo od začetka leta 1944 uporabljala kot minopolagalec z imenom Kiebitz. 5. novembra 1944 so ladjo v Reki potopili Američani. Po vojni je podjetje Brodospas dvignilo ladjo na površje, kjer je bila luksuzno predelana in predana Jugoslovanski vojni mornarici kot šolska ladja. Predsednik predsedstva Josip Broz Tito je prvo plovo z Galebom opravil leta 1953, zadnjo pa leta 1979. Trenutni lastnik Galeba je mesto Reka.

6 Trajekt Sveti Štefan je bil splavljen leta 1958 na Danskem pod imenom Djursland. Leta 1965 je trajekt kupilo podjetje Prekookeanska Plovitva, ga preimenovalo v Sveti Štefan in uporabljalo na liniji Bar–Bari. Sveti Štefan je bil leta 2000 prodan

300 pripadnikov JLA. Na trajekt je bilo vkrcanih tudi 31 vozil. JLA je do koprskega pristanišča sicer pripeljala 53 vozil, a je slovenska stran izločila in zadržala skoraj polovico vozil. Razlog je bil v tem, da so bila zadržana vozila polna streliva, orožja, opreme za zveze in druge opreme, ki je ni bilo moč šteti kot osebno opremo. Tudi ta dan je prišlo do incidenta. Skoraj hkrati s trajektom je v slovenske ozemeljske vode nenapovedano zaplul patroljni čoln PČ 136. Iz slovenskih vod je odplul po petnajstih minutah pogajanj in ostrih zahtev, ki jih je postavila slovenska stran (Šuligoj, 1991a, str. 1. Šuligoj, 1991b, str. 3).

24. oktobra je v koprsko pristanišče ponovno vplula šolska ladja Jugoslovanske vojne mornarice Galeb. Nanjo se je vkrcalo 1200 pripadnikov JLA, večinoma vojakov mariborskega 31. in ljubljanskega 14. korpusa. Razen nekaj manjših incidentov je umik pripadnikov JLA potekal mirno in hitro (Vojska se dokončno umika, 1991, str. 1).

25. oktobra 1991 se je Jugoslovanska ljudska armada dokončno umaknila z ozemlja Republike Slovenije. Sprva sta v koprsko pristanišče vpluli dve ladji. Poleg že znanega Svetega Štefana še večnamenska pomožna ladja PO 92 ugor⁷. Slednji sprva ni bilo dovoljeno vplutje v pristanišče, saj njena posadka ni želela pokriti topa. Po nekajurnem čakanju na sidrišču pred pristaniščem je iz Pulja prišel ukaz, da se top pokrije. Ladji sta iz pristanišča odpeljali 76 nebojnih vozil. Okoli 18. ure je v koprskem pristanišču pristal še malteški trajekt Venus, na katerega naj bi se vkrcali preostali pripadniki JLA (Šuligoj, 1991c, str. 1). Ta dan je precej častnikov in podčastnikov JLA v koprsko pristanišče prispelo s svojimi osebnimi vozili. Boris Žnidarič je predlagal, da se osebni avtomobili vkrcajo na trajekt pred vojaškimi. Predlog je bil sprejet in zaradi omejenega prostora na trajektu je ostalo na pristaniški ploščadi večje število vojaških vozil in tehnike (Žnidarič, 2016; Pišlar, 2012, str. 9). Sicer pa se pripadnikom JLA ni mudilo, zato je ob 23. uri vodja operativnega poveljstva Žnidarič v pogovoru z generalom Pavlovom odločno zahteval, naj slednji zagotovi, da se bodo vojaki v roku 15 minut vkrcali na ladjo. Sledili so še pozivi pripadnikom JLA prek megafona in ti so nato pospešili vkrcavanje (Kuntarič, 2003, str. 22). Petnajst minut pred polnočjo so na ladji Venus zaprli vrata. Ker je ladja plula pod tujo zastavo, lahko rečemo, da so pripadniki JLA zapustili Slovenijo v dogovorjenem roku, čeprav je ladja zapustila slovenske ozemeljske vode 26. oktobra nekaj minut po polnoči. Vsaka ladja, ki pluje pod tujo zastavo, namreč velja za tuje ozemlje.

Z dokončnim odhodom pripadnikov Jugoslovanske ljudske armade iz Slovenije se je končal proces osamosvajanja Republike Slovenije, ki se je začel 23. decembra 1990 z referendumom o samostojnosti Republike Slovenije ter se nadaljeval z razglasitvijo rezultatov referendumu tri dni pozneje in s sprejetjem Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije ter Deklaracije o neodvisnosti Slovenije v slovenski skupščini 25. junija 1991.

za staro železo.

⁷ V medijih večinoma zasledimo, da je šlo za ladjo PO 9. Verjetno to lahko pripišemo dejstvu, da je bila številka 2 na ladijskem boku slabše vidna ali zabrisana. Ugor, pomožna transportna ladja razreda Lubin, je bila zgrajena leta 1983 v ladjedelnici Brodosplit – Brodogradilište specialnih objekata. Sredi 90. let 20. stol. je bila ladja prodana civilnemu lastniku. Sprva ji je bilo ime Kairos I., leta 1997 pa je bila preimenovana v Boka Star. Leta 2002 so ladjo zaradi tihotapljenja eksplozivna zasegle hrvaške oblasti. Ladja je bila pod imenom Star leta 2012 razrezana v Turčiji.

Literatura in viri

- Bo armada držala besedo in se izselila do 18. oktobra? Delo. XXXIII-243, 1991, str. 2.
- Bric, R., 1996. V pogajanjih smo skrbno pazili na pravne podlage. Slovenska vojska. 126, str. 5.
- Brionska deklaracija. <http://www.slovenijaz2001.gov.si/1olet/pot/osamosvojitveni-dokumenti/brionska-deklaracija>, 24. 2. 2016.
- Burnik, I., 1991. JA bi se umaknila prek Kopra. Delo. XXXIII-244, str. 2.
- Dogovarjanje o dokončnem umiku JA iz Slovenije. Delo. XXXIII-241, 1991, str. 1.
- Drnovšek, J., 1996. Moja resnica. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Janša, J., 2013. Premiki, tretja, dopolnjena izdaja. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Jović, B., 1996. Zadnji dnevi SFRJ. Ljubljana: Slovenska knjiga.
- Kladnik, T., Bolfek, B., Brodnik, A., Filipčič, R., Horvat, M., Kastelic, G., Marković, Z., Mikulič, A., Pörš, S., Premk, M., Ravbar, M., Torkar, B., 2011. Vojaška obramba Slovenije 1990 – 1991. Ljubljana: Defensor.
- Kolšek, K., 2001. Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991. Maribor: Založba Obzorja.
- Kristan, I., 2013. Osamosvajanje Slovenije, Pogled iz Ljubljane in Beograda. Ljubljana: GV Založba.
- Kuntarič, B., 1999. Imel sem srečo, da sem bil zraven. Slovenska vojska. 191, str. 6. Kuntarič, B., 2003. Nihče jim ni pomahal v slovo. Veterani. 22, str. 20–22.
- Marijan, D., 2008. Slom Titove armije, Zagreb: Golden market – Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest.
- Matoz, Z., Šajn, M., 1991. Tankisti z Vrhniko se pripravljajo na odhod. Delo. XXXIII-176, str. 3.
- Mesić, S., 1994. Kako je srušena Jugoslavija. Zagreb: Mislavpress.
- Ob obletnici odhoda zadnjega vojaka JLA. Slovenska vojska. XIII-18, 2005, str. 7.
- Obveznike bodo izpustili iz vojske v treh skupinah. Delo. XXXIII-174, 1991, str. 2.
- Pečauer, M., Biščak, J., Košir, M., Matoz, Z., Odar, J., Podgornik, V., Burnik, I., 1991. Za miren umik JA ni več ovir. Delo. XXXIII-245, str. 3.
- Pišlar, M., 2012. JA je bila v Sloveniji politično zlorabljena in vojaško poražena. Slovenska vojska. XX-16, str. 9.
- Pogajanja o umiku JA iz Slovenije. Delo. XXXIII-171, 1991, str. 16.
- Potočnik, P., 1991. Ob umiku armade ima Hrvaška mešane občutke. Delo. XXXIII-169, str. 3.
- Repe, B., 2002. Jutri je nov dan, Slovenci in razpad Jugoslavije. Ljubljana: Založba Modrijan.
- Sklep predsedstva SFRJ o umiku armade iz Slovenije. Delo. XXXIII-169, 1991, str. 3.
- Šuligoj, B., 1991a. Druga ladja z vojaki že odplula. Delo. XXXIII-249, str. 1.
- Šuligoj, B., 1991b. Prek Luke Koper odpeljali 31 vozil in 300 vojakov. Delo. XXXIII-249, str. 3.
- Šuligoj, B., 1991c. Zadnji vojak JA zapustil Slovenijo. Delo. XXXIII-252, str. 1.
- Šuligoj, B., Pečauer, M., 1991. Težko pričakovani dokončni umik JA. Delo. XXXIII-248, str. 1.
- Ustavni zakon za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USRZ10>, 4. 2. 2016.
- Ustne izjave: Maras, I. 14. 6. 2016 in Žnidarič, B., 12. 2. 2016. Pisne izjave: Jarni, A., 8. 6. 2016 in Vereš, A., 19. 4. 2016.
- Vojska se dokončno umika. Delo. XXXIII-251, 1991, str. 1.